

Sceptre de piatră inedite din epoca bronzului descoperite
în județul Constanța.
Rezumat

Mihai Irimia

Autorul prezintă patru sceptre de piatră inedite din Bronzul târziu.

1. LANURILE (com.Mereni)

Sceptru fragmentar cu corpul aproximativ tronconic, rupt din vechime la ambele capete. La partea superioară se observă un început de evazare, care ar putea sugera terminarea piesei printr-un cap îngroșat ori sub formă de buton. Pe corp, pe partea superioară, prezintă patru butoni dispuși în cruce. Sceptrul avea suprafața perfect lustruită prin șlefuire.

2. PANTELIMON DE SUS – „Moară” (com. Pantelimon). Sceptru cu ceafa de forma unei lentile bombate rotunjite, gâtul cu profilul concav, umărul îngroșat și corpul lățit brusc spre vârf, sugerând un cioc de pasăre stilizat. Finisat parțial, fără a mai fi lustruit prin șlefuire.

3. RASOVA – „Malul Roșu” (com. Rasova).

Sceptru fragmentar, rupt din vechime la ambele capete; corpul este aproape cilindric, cu un început de evazare spre partea inferioară. Ceafa sceptrului, sub formă de lentilă bombată sau de ciupercă, obișnuită la asemenea tipuri de piese, lipsește din vechime. Are suprafața perfect lustruită prin șlefuire.

4. SATU NOU – „Valea lui Voicu” (com.Oltina).

Sceptru fragmentar, rupt din vechime, cu corpul probabil ușor tronconic sau cilindric. Ceafa, de forma unui bulb semiglobular rotunjit (ca o ciupercă), este separată de corpul propriu-zis al piesei. Are suprafața perfect lustruită prin șlefuire.

x
x x

Pentru încărcarea tipologică a sceptrelor de la Lanurile, Rasova – „Malul Roșu” și Satu Nou „Valea lui Voicu” autorul folosește tipologia întocmită de BOROFFKA-SAVA 1998. Conform acesteia, sceptrul de la Lanurile aparține tipului I, fără a i se putea stabili și varianta (Ia sau Ib). Starea fragmentară a sceptrelor de la Rasova și Satu Nou face dificilă încadrarea lor tipologică. Ele par să aparțină tipului II sau III. Pentru exemplarul de la Satu Nou, cele mai clare analogii se află la sceptrele descoperite la Elhovo- „Lozjata” și Haskovo (SE Bulgariei), care aparțin tipului III. Tipurile I și II se întâlnesc în zona vestică a mării arii de răspândire a sceptrelor de piatră. Tipul III se întâlnește în toată aria de răspândire a sceptrelor, cu o concentrare mai mare în zona de NV a Mării Negre și în aria Centrală, situație datorată stadiului cercetării și publicării acestor sceptre.

Sceptrele de tipurile amintite s-au răspândit în mai multe culturi din Bronzul mijlociu și târziu, precum și la începutul epocii fierului. Pe teritoriul României, când s-a putut stabili contextul descoperirii lor, s-a constatat că ele au apărut în culturile Monteoru (perioada târzie), Noua și Coslogeni.

Sceptrele de la Rasova și Satu Nou pot fi atribuite fără rezerve culturii Coslogeni, deoarece în ambele așezări s-au descoperit, printre altele, și materiale specifice culturii amintite. Sceptrul de la Lanurile aparține, foarte probabil, tot culturii Coslogeni, chiar dacă nu există până în prezent nicio informație privind locul și contextul acestei descoperiri.

Autorul se referă pe scurt și la descoperirile de sceptre de același tip din NE și SE Bulgariei, considerate de cei mai mulți cercetători drept mărturii ale pătrunderii influențelor nord - și vest pontice în aceste zone, și anume din aria complexului cultural Sabatinovka – Noua-Coslogeni. A fost remarcată prezența unor descoperiri de tip Coslogeni în numeroase așezări din NE Bulgariei, care ilustrează raporturile dintre această regiune și complexul cultural amintit.

Sceptrul de la Pantelimonu de Sus reprezintă un unicat. Piesele oarecum apropiate ca formă, din piatră sau din bronz, sunt rare și răspândite pe o vastă arie. Autorul menționează un exemplar aproximativ asemănător descoperit în epava de la Uluburun (Turcia). Unii specialiști consideră că acest sceptru este originar din Europa de SE, eventual din Peninsula Balcanică, reprezentând o dovadă a legăturilor dintre regiunile nord-balcanice și lumea egeană/est mediteraneană. Sceptrul în cauză nu aparține mărfii comercializabile, ci reprezenta, ca toate piesele de acest tip, un însemn al puterii și al prestigiului celui care îl deținea.

Apropierea tipologică dintre sceptrul de la Pantelimonu de Sus și cel de la Uluburun există doar pentru partea superioară a ambelor piese, deoarece exemplarul de la Pantelimon are capătul inferior lățit, iar cel de la Uluburun rulat. Sunt menționate și alte piese care au fost folosite ca analogii pentru sceptrul de la Uluburun: sceptrele de bronz de la Drajna de Jos (jud. Prahova-România) și Lozovo (Rep.Moldova), tiparul de piatră pentru turnarea unor sceptre de la Pobit Kamăk (Bulgaria) și sceptrul de piatră de la Ljulin (Bulgaria). Exemplarul de la Pantelimonu de Sus se aseamănă cel mai mult cu sceptrul de la Ljulin.

Apariția singulară a sceptrului de la Uluburun, ca și a pieselor de la Ljulin și Pantelimonu de Sus, ori a unor sceptre de bronz și a unui tipar pentru asemenea piese în aria carpato-balcanică, dovedește existența unor legături între partea orientală a Mării Mediterane, Marea Egee și regiunile carpato-balcanice sau nord-pontice. Relațiile amintite se referă pe de o parte la unele aspecte ale impactului timpuriu al civilizației egeene/miceniene asupra regiunilor circumpontice și est-europene, iar pe de alta la formele de manifestare și consecințele pătrunderii comunităților/influențelor complexului cultural Sabatinovka-Noua-Coslogeni în Bulgaria de sud-est și mai departe, în Grecia și în zona Mării Egee. Sud-estul României – inclusiv Dobrogea, nord-estul și sud-estul Bulgariei, până spre țărmul vest-pontic, au avut rolul unui pasaj cultural, permițând accesul și circulația unor comunități umane și/sau obiecte, între care și a sceptrelor de piatră de origine nord-pontică.

Toate cele patru sceptre prezentate au fost lucrate din roci care se găsesc în diferite zone din Dobrogea, iar unele dintre ele și în aluviunile Dunării.

Deși sceptrul de la Pantelimonu de Sus reprezintă o descoperire izolată, fără un anumit context arheologic, autorul consideră că el poate fi atribuit tot culturii Coslogeni, prezentă într-o zonă relativ apropiată (în localitatea Grădina, jud.Constanța). Sceptrul în cauză, ca și exemplarele de la Uluburun și Ljulin sugerează, prin analogiile existente, fenomenul imitării în piatră a unor piese de metal, fără ca acest fapt să reprezinte și o contemporaneitate obligatorie a celor două categorii de obiecte.